

Utenforskap som utgangspunkt for filosofi

INTERVJU: Ingrid-Andrea Gabrielsen fikk gullmedaljen i NM i filosofi 2020 med essayet "Søkenen etter bitene som mangler". Salongen har intervjuet Gabrielsen og viderebringer vinnerteksten.

Av Hannah Monsrud Sandvik

Ingrid-Andrea Gabrielsen vant NM i filosofi 2020 med sin tekst om hvordan følelsen av å ikke passe inn kan gjøre at man begynner å sette spørsmålstegn ved ting andre tar for gitt.

Gabrielsen har oversatt teksten sin til norsk for Salongen, og den er å lese under intervjuet.

Gratulerer med seieren! Hvorfor valgte du å melde deg på NM i filosofi?

– Jeg tenkte egentlig bare «hvorfor ikke». Jeg hadde ikke så mye å tape. Jeg synes det er gøy å skrive, så det var muligheten til å skrive en tekst, og så gjorde det ikke noe hvis jeg ikke vant.

Hadde du en interesse for filosofi fra før?

– Jeg har alltid vært glad i å filosofere og å reflektere og tenke på ting. Men jeg har egentlig aldri vært så interessert i filosofer og i filosofi som fag. Det har dukket litt opp det siste året, da jeg hadde «Historie og filosofi» på videregående. Jeg syntes særlig det vi leste om sannhet var spennende, om hva som er sant, og hvordan oppfatninger former sannhet.

Ingrid-Andrea Gabrielsen (Foto: privat)

Hvordan er konkurransen lagt opp?

– Det kom veldig ut av det blå – læreren gav beskjed på fredag om at konkurransen skulle finne sted på mandag. Jeg dukket bare opp og tenkte at jeg kunne skrive et eller annet. Vi fikk utdelt oppgaver på skolen vi kunne velge mellom og hadde to timer til å skrive en tekst på engelsk. Etter hvert fikk jeg vite at jeg hadde gått videre til runde to. Da skulle jeg egentlig ha dratt til Oslo, men så kom koronaen i mellomtiden. Resten av deltakerne møttes i Oslo siden de alle kom derfra eller fra nærområdene. Jeg satt alene med læreren min på skolen, som egentlig var stengt. Vi spritet

ned alt og så skulle jeg sitte og skrive.

Hvilken rolle tror du slike konkurranser kan spille for å fremme en interesse for filosofi blant unge, og hva har det betydd for deg personlig å delta i konkurransen og til og med stikke av med seieren?

– Jeg tror det gir mye akademisk glede for folk, og at det gir et lite kick å oppdage at det går an å få anerkjennelse allerede nå. Man trenger ikke å skrive ferdig en doktorgrad for å få anerkjennelse; man kan bli behandlet litt voksent selv om man er elev på videregående. Folk behandler deg som om du vet hva du snakker om. For meg har det vært veldig gøy – folk har kjent meg igjen fordi de har sett meg i avisa og kommer for å gratulere meg. Jeg fikk også komme på radioen. Tromsø er ikke en veldig stor by, og folk vet hvem jeg er og hva jeg har gjort.

Som vinner av NM gikk du også videre til OL. Den skulle egentlig finne sted i Lisboa, men måtte foregå digitalt på grunn av koronasituasjonen. Hvordan var den opplevelsen?

– Jeg satt på rommet mitt og spiste smash og koste meg masse. Det var mange interessante forelesninger og samtaler, og filosofikafeer, hvor vi hadde gruppesamtaler med de andre som hadde vunnet sine nasjonale konkurranser. Det var veldig gøy. Jeg kom for eksempel i snakk med en person på en slik kafé om forholdet mellom poesi og filosofi, og vi ble venner. Det var veldig fint å se hva slags type nettverk man kan være en del av dersom man velger å studere filosofi. Det er ikke slik man kanskje kan tenke, at det er mange gamle menn som sitter og mener ting, men faktisk folk på min egen alder som har en interesse for tenkning.

Du valgte å skrive en tekst som tok utgangspunkt i et sitat av Simon Critchley: «I have argued that philosophy doesn't begin in wonder or in the fact that things are, it begins in a realization that things are not what they might be. It begins with a sense of a lack, of something missing, and that provokes a series of questions.» Hva handler dette sitatet om, tenker du, og hvordan tolker du det i teksten din?

– Da jeg leste sitatet, tenkte jeg bare at det ga så mye mening at filosofi ikke grunner i å gruble på alt som finnes, men at det grunner i å tenke på alt som kunne ha vært, eller som ikke finnes, eller ting som er feil. Man tenker ikke så mye over alt som finnes, alt som man vet er der. For eksempel tenker man ikke så mye på tyngdekraften; den bare er der. Men du kan tenke på hva som hadde skjedd hvis den ikke var der. Hvis du går forbi et hus som er helt perfekt, så tenker du ikke noe over det, det er bare et hus. Men hvis du går på veien, og ser en plass hvor asfalten er mye lysere enn resten, og hvor det er helt tydelig at det er noe som mangler, så begynner tankene å vandre. Man lurar på hva som har vært der og hva som skal være der. Og så begynner du å tenke på alle mulighetene og alt man kan putte der. Det virker så opplagt for meg at man tenker mye mer og mye nøyere når noe mangler enn når noe er der.

Da jeg skulle skrive teksten, begynte jeg å tenke over hvordan jeg kunne relatere det til meg selv. Jeg hadde ikke noe lyst til å skrive en tekst om filosofiske teorier i seg selv. Så jeg bestemte meg for å skrive om at folk som ikke passer inn i normen ofte føler at det mangler noe i og rundt dem selv, og at de derfor har et bedre utgangspunkt for å bli filosofer eller bare generelt tenke og reflektere mer, fordi man er nødt til å drive med så mye metakognitiv tenkning. Men det kan ta en av to veier: Enten så legger man seg over, og tenker at det er jeg som tar feil, samfunnet har rett, eller så tenker du at dette gir ikke mening, hva er det som feiler samfunnet?

Hva er filosofi for deg?

For meg er filosofi bare en del av verden. Jeg har alltid grublet mye, og var et veldig stille og sjenert barn som leste mye. Det ble mye tenking. Det har alltid vært sånn at jeg grubler og reflekterer og veier ulike ting opp mot hverandre og lurar på ting. Når det gjelder filosofi som fag, hvor man studerer hva andre folk har tenkt, det er for meg litt som en slags forret. For meg er den eneste grunnen til å studere hva andre folk har tenkt å finne ut hvordan jeg skal tenke selv.

Den siste tiden har det vært flere utspill i mediene om at humanistiske fag ikke er like nyttige og arbeidslivsrelevante som andre fag. Tror du filosofi har en rolle å spille i samfunnet, og i så fall hvilken?

– Jeg tror filosofi er viktig, kanskje spesielt i situasjoner som den vi er i nå, fordi filosofien rommer

mye av den kritiske tenkningen. Nå trues menneskerettigheter i flere land fordi det er vanskelig å håndtere denne situasjonen på en god måte. Kriser som denne gir totalitære samfunn og ledere som kanskje ønsker seg et totalitært samfunn en god mulighet til å ta mer makt. Slike store kriser setter demokratiet på prøve. I slike situasjoner tror jeg det er viktig å ha folk som jobber med å tenke, som har tid og kapasitet til å tenke store tanker, og som har den ferdigheten og veie ting opp mot hverandre og trening i å avgjøre etiske spørsmål.

Når samfunnet har det fint, kommer debatter om menneskerettigheter og helse på avstand, og folk kan sitte og veie ting opp mot hverandre. Akkurat nå er vi midt inne i det. Man snakker om hvem som fortjener hva, og hva som er best for flest mulig, og hva som er etisk riktig. Det føles litt merkelig for meg å tenke at i en situasjon hvor så mye handler om filosofiske og etiske valg, at man skal tenke at filosofi og etikk ikke er viktig.

Hvilken rolle tror du filosofi kan spille i unge menneskers liv?

– Jeg tror at det er viktig at unge folk lærer å tenke. Det er vi som skal ta over verden etter hvert. Unge mennesker er veldig sårbare, fordi vi er lette å påvirke. Veldig mange unge mennesker mener bare det foreldrene mener, og stemmer ofte på de samme partiene som foreldrene. Når unge mennesker ikke tenker selv, er det så lett å påvirke dem. Det i seg selv er en trussel mot demokratiet, hvis unge folk blir dukker som ikke mener noe selv. Da har de ikke en egen stemme.

Når man skal utdanne unge mennesker, burde jo det å lære dem å tenke være førsteprioritet. Når man kjører opp og tar sertifikatet, for eksempel, får man beskjed om at det er nå du skal begynne å øve på egenhånd. Jeg tenker at når man er ferdig med grunnutdanningen og ikke må utdannes mer og få velge selv, da burde man ha den kunnskapen om hvordan man tenker, slik at man kan utdanne seg selv videre.

Kan du se for deg at du vil jobbe videre med filosofi i fremtiden?

– Jeg har definitivt vurdert det! Jeg synes det er veldig interessant. Jeg synes også psykologi er

interessant, og er veldig kunstinteressert. Det er slike fag jeg er opptatt av, men jeg vet ikke helt hvilken gren jeg skal velge. Nå skal jeg ha et friår for å bestemme meg for hva jeg skal studere. Jeg har fast jobb på matbutikk og skal spare til å studere i utlandet. Jeg er veldig språkinteressert og har lyst til å lære mer om andre kulturer og andre måter å tenke på. Jeg tror det er en bra måte å utfordre seg på, og møte folk som absolutt ikke mener det samme som deg.

Søkenen etter bitene som mangler

Av Ingrid-Andrea Gabrielsen

«I have argued that philosophy doesn't begin in wonder or in the fact that things are, it begins in a realization that things are not what they might be. It begins with a sense of a lack, of something missing, and that provokes a series of questions.»

LHBT-personer, og medlemmer av enhver undertrykt gruppe for den saks skyld, kjenner altfor godt til følelsen av å mangle noe. Vi har våknet med en tomhet inni oss hver dag, knokler og bein fulle til randen med lengsel etter svar på spørsmål vi enda ikke har fått oss til å stille. Jeg tror det er en sterk sammenheng mellom min kjærlighet for filosofi og hvor vant jeg er til å lete etter det jeg har funnet ut at mangler. Er det på denne måten mulig å se på det å stille spørsmål om meg selv som en snarvei til å stille større, kvassere spørsmål om verden enn jeg ville ha gjort om jeg hadde vært født som et fullstendig puslespill?

Å vokse opp i en kultur som fremmer toleranse, men ikke nødvendigvis forståelse, etterlater mange som ikke passer inn i normen med en følelse av at noe er galt med dem. Det er vanskelig å forstå seg selv når man ikke kan relatere til de rundt seg og derfor ikke blir opplært i emner som angår en. Dette leder til en av to ting: En kan enten lære å tenke at noe er galt med en selv, eller en kan simpelthen sitte igjen med en følelse av å være hul, å mangle noe, som om noen glemte å legge fyllet mellom lagene i en bløtkake, og nå er kaken for tørr til å nytes.

Det er denne følelsen av innvendig tomrom som interesserer meg for øyeblikket. For jeg tror ikke en setter spørsmålstegn ved det en tror er fullstendig eller riktig. Derfor tror jeg heller ikke at mennesker som passer inn i samfunnets normer har det samme behovet for å undersøke sitt eget hode og sin egen sjel på samme måte som jeg, og andre som meg, har. Disse spørsmålene vi stiller oss, spørsmål som ikke synes å ha noen gode svar, handler som regel om hva som kunne vært, hadde verden vært annerledes, eller dersom vi passet bedre inn og var som «de andre.» Forskjellen her ligger i om vi legger skylden for ubehaget vårt på oss selv eller samfunnet.

De som legger skylden på seg selv og ser innover er ofte de samme som ender opp med å hate seg selv. Dette er ikke umulig å bli kvitt, men hos mange går dette selvhatet under radaren fordi skam og avsky får dem til å tie og unngå å søke hjelp. Det er allikevel den andre gruppen jeg er interessert i, de som legger skylden for at noe mangler på kulturtyvene. Disse individene omgjør interessen for det som mangler inne i dem til spørsmål om hva som kan mangle i og rundt andre. Det er med tanke på disse menneskene jeg sier at å mangle noe åpner øynene dine for hva som mangler andre steder.

De som undrer seg over hva som feiler dem selv og baserer tenkemåten sin på hva de har og er, blir sjeldent store tenkere. De blir på mange måter sittende fast i seg selv og sin selvd Diagnose. De som ser utover, på den annen side, finner oftere spørsmål de ikke visste at de trengte å stille. Det er disse menneskene som stiller spørsmålstegn ved systemet de eksisterer i og/eller går imot de normer og regler som tvinges på dem.

Store tenkere har ofte en god grunn til å tenke; en stiller ikke spørsmålstegn ved kulturen en lever i simpelthen fordi en kjeder seg. En legger merke til at noe mangler, noe er ikke helt slik det burde være, og har en først gjort dette starter en å stille spørsmål. Derfor står LHBT-personer og andre som tilhører undertrykte grupper overfor et veikryss: Enten lærer du å legge skylden for ditt ubehag på deg selv, eller så ser du utover og stiller store spørsmål, i fare for at noen der ute kaller deg filosof.